

УДК 82-4:811.111(73) Юлія Торговець (Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ У ТЕКСТАХ СПЕ АМЕРИКАНСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ТРАДИЦІЇ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ КОНТЕКСТ Статтю присвячено дослідженню лінгвокультурної специфіки функціонування суспільно-політичних реалій у текстах соціально-політичного есе американської лінгвокультурної традиції початку XXI ст. Ключові слова: суспільно-політичні реалії, лексико-семантичний контекст, лінгвокультурна специфіка.

The article is dedicated to the research of the lingua-cultural specificity of functioning of socio-political realities in the texts of socio-political essay in American lingua-cultural tradition. Key words: socio-political realities, lexico-semantic context, lingua-cultural specificity.

Сучасний стан науки позначений пильною увагою до питання співвідношення і взаємозв'язку мови та культури народу, яке є об'єктом вивчення одного з провідних напрямів лінгвістичних досліджень – лінгвокультурології. У контексті цієї галузі лінгвістики окремий інтерес для науковців становить питання визначення особливостей функціонування суспільно-політичних реалій (Далі СПР), як специфічних лінгвокультурних одиниць. Це питання отримує різний ступінь висвітлення в працях С. Влахова та С. Флоріна, Н. Гуренко, Р. Зорівчак, Н. Ковтун, Н. Котеленець, Р. Ситар, Є. Томахін. Проте, варто відзначити той факт, що більшість з них виконана в перекладацькому аспекті. Таким чином, статтю присвячено аналізу лексико-семантичного контексту текстів СПЕ американської лінгвокультурної традиції початку XXI ст., який передбачає розгляд специфічних лінгвокультурних одиниць, а саме СПР. Важливість даних одиниць лексико- семантичного контексту полягає в їх безпосередній здатності відображати ті соціокультурні відомості, які є характерними лише для американської лінгвокультурної традиції, і відповідно маркувати текст, як такий, що належить цій традиції. Метою дослідження є виявлення лінгвокультурної специфіки функціонування суспільно-політичних реалій текстів СПЕ американської лінгвокультурної традиції початку XXI ст. За визначенням Є.Д.Томахіна, реалії – це назви притаманних тільки певним націям і народам предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імена національних і фольклорних героїв, міфологічних істот і т. п [3, с. 5]. У філології існує двояке розуміння реалії: 1) як предмета, поняття, явища, характерного для історії, культури, побуту, укладу того чи іншого народу, яке не зустрічається в інших народах; 2) як слова, що позначає такий предмет, поняття, явище, а також словосполучення (зазвичай – фразеологізм, прислів'я, приказки), що включає такі слова [3, с. 8]. Реалії є компонентом фонових знань, необхідних для розуміння тексту. Фоновими знаннями прийнято вважати соціокультурні відомості, характерні лише для певної нації або національності і відбиті у мові даної національної спільноти. Саме у реаліях найяскравіше виявляється близькість між мовою і культурою: поява нових реалій у матеріальному і духовному житті суспільства веде до виникнення відповідних слів у мові. Реалії можуть бути обмежені рамками навіть окремого колективу або установи. Реаліям властивий і часовий колорит [2, с. 295].

Недостатнє знання історії країни, найважливіших історичних подій, її найбільших політичних та історичних діячів призводить до неадекватного сприйняття і декодування інформації.

Існує декілька класичних класифікацій реалій серед яких варто виділити класифікації С. Влахова, С. Флоріна і Є. Томахіна. Класифікації реалій С. Влахова й С. Флоріна відзначається наявністю таких складових: 1. Географічні реалії; 2. Етнографічні реалії: побут; праця; мистецтво й культура; етнічні об'єкти; міри й гроші. 3. Суспільно-політичні реалії: адміністративно-територіальний устрій; органи й носії влади; суспільно-політичне життя; військові реалії [1]. Класифікація реалій за Є. Томахіном базується на об'єднанні реалій за тематично-смысловим принципом. Таким чином, для того щоб класифікувати реалії-американізми Є. Томахін спирався на екстралінгвістичні фактори – тематичні асоціації, так як основним критерієм їх виділення є семантичний фактор, що виявляється в зіставленні з лексико-семантичною системою іншої мови. Доцільність такого групування можна пояснити тим, що група слів, об'єднаних за тематичним принципом, виступає як елемент лексико-семантичної системи мови в цілому, а національно-культурні особливості реалій можуть бути виявлені тільки в зіставленні з іншими одиницями цієї системи всередині цієї мови і аналогічною системою іншої мови [3, с. 38]. Класифікація реалій за Є.Д. Томахіном включає: 1) Реалії побуту. а) Житла. Одяг. б) Їжа. Напої. в) Побутові заклади. г) Реалії транспорту. ґ) Засоби зв'язку. д) Відпочинок. е) Традиції. Свята. є) Міри. Гроші ж) Побутова поведінка. з). Жести. и) Забобони. і) Мовленнєвий етикет. ї) Привітання. Прощання. й) Знайомства. к) Запрошення. л) Прохання. м) Погодження. Відмова. н) Відмова. о) Тости. п) Компліменти. р) Подяка. 2) Географічні: а) Класифікація географічних реалій. б) Флора. в) Фауна. г) Природні ресурси. ґ) Культурні рослини. 3) Суспільно-політичні: а) Державні символи і символи штатів. б) Реалії пов'язані з конституцією США. в) Реалії законодавчої влади. г) Президент і апарат Білого дому. ґ) Виконавчі відомства. д) Державні службовці. е) Агентства. є) Судова система. ж) Штати і місцеве самоврядування з) Вибори. и) Політичні партії і громадські організації. 4) Реалії системи освіти, релігії, культури. а) Система освіти. б) Релігії. в) Література. г) Театр і кіно. ґ) Засоби масової інформації д) Художнє мистецтво. е) Музика [3]. За основу для аналізу СПР текстів СПЕ американської лінгвокультурної традиції початку ХХІ ст. було взято класифікацію Є. Томахіна. Наш вибір зумовлений лінгвокультурною специфікою зазначеної класифікації, у фокусі уваги якої перебувають лише реалії-американізми та детальною типологією суспільно-політичних реалій, які становлять особливий інтерес у межах виконаного дослідження. Одним з основних центрів максимальної концентрації національно-забарвленої лексики, що відбиває особливості життя народу – носія мови, є суспільно-політичні реалії. Якщо в назвах географічних об'єктів, флори і фауни відображаються особливості природно-географічного середовища, в якому живе народ – носій мови, то в назвах установ, органів влади, різних державних і громадських організацій відображені особливості державно-політичного устрою країни, соціально-політичної структури суспільства, що обслуговується цією мовою [3, с. 111]. Суспільно-політичні реалії американської лінгвокультури надають тексту особливий яскраво виражений колорит. Головним адресатом текстів СПЕ виступає середній масовий читач, член суспільства, який є носієм мови і належить до американської

лінгвокультурної традиції, адже лише за цих умов стає можливим адекватне сприйняття даних текстів, які розраховані на актуалізацію фонових знань, наявних в повсякденній свідомості пересічного носія мови. У ході лінгвостилістичного аналізу було встановлено специфіку функціонування наступних СПР, вживання яких являється найбільш частотним в текстах СПЕ американської лінгвокультурної традиції ХХІ ст.:

ЛІНГВІСТИКА. Випуск ХІХ

114

1) Реалії пов'язані з конституцією США: Bill of Rights, separation of powers, The Fourth Amendment. Специфіка функціонування реалій, пов'язаних з конституцією США, полягає у тому, що, окрім виконання основної інформативної функції, вони сприяють виникненню асоціацій з певними історичними подіями. Напр.: And so, in the Constitution and the Bill of Rights, the founders instituted the separation of powers, the rule of law and the guarantee of fundamental human rights – safeguards which have been profoundly eroded by the Bush Administration separation of powers [8]. Використання реалій the Bill of Rights і the separation of powers маркують текст як такий, що належить до американської лінгвокультурної традиції, адже Bill of Rights – перші десять поправок до конституції США, прийняті в період з 1789 по 1791 рр.. під тиском народних мас. Зазначені реалії слугують засобом створення особливого історично-культурного фону. Варто зазначити, що наведені реалії не викликають складності у декодуванні для представників інших культур, адже є загальновідомими поняттями. 2) Реалії законодавчої влади: Congress, Congressman, Legislature, Senate, Caucus, Impeachment, Calendar, lobby, to lobby, lobbyist. СПР Законодавчої влади являються невичерпним джерелом пізнання іншомовного лінгвокультурного середовища, і водночас можуть виступати геополітичними маркерами. Напр.: Congress has provided vital funding for research that compares the effectiveness of different treatments, and this should help reduce uncertainty about which treatments are best...[5]. Just three or four percent vote shifting in Virginia, Montana and Missouri seemed sufficient to keep those seats, and thus the Senate, in GOP control [6]. СПР Congress (конгрес США), назва парламенту США, та Senate (сенат США), назва верхньої палати конгресу, маркують приналежність тексту до певної геополітичної зони. Варто зазначити, що декодування інформації, наявної в реаліях законодавчої влади, вимагає від адресата певного рівня знань у сфері політики. Напр.: AIPAC, the pro-Israel lobby in Washington, continues to cow many legislators into silence, though they do not represent the wide variety of opinion, much of it sympathetic to Palestinian cries for justice and an end to the occupation, in the American Jewish community [11]. Уживання автором СПР lobby, розраховане на певну адресатну аудиторію, а саме американського читача, який цікавиться політикою, лише в цьому випадку можливим стає адекватне декодування текстового фрагменту, адже lobby (лобі) постійні відвідувачі кулуарів конгресу, група, яка проштовхує вигідний їй законопроект, бажану кандидатуру. 3) Президент і апарат Білого дому: president, administration, the National Security Council, Oval office, the White House. Уживання СПР Президент і апарат Білого дому відображає особливості політичної системи США, маркує текст як такий, що належить американській лінгвокультурній традиції і характеризується орієнтацією на певну цільову аудиторію – представників американської лінгвокультурної традиції. Напр.: Wait 'till next time!," say the leaders of the Democratic Party. "We'll try a different approach, we will sharpen

and focus our message." "The 2004 election is over, we lost, now let's move on!" To skeptics such as myself, such talk is profoundly disheartening. For missing from all this is serious consideration that the problem was not "the message" or the candidate's poor performance – that in fact, the intended votes in this election were sufficient to put John Kerry in the Oval Office, and perhaps even to allow the Democrats to regain control of the Senate [8]. СПР Oval Office відноситься до того типу знань, які є актуальними в масовій повсякденній свідомості пересічного носія мови, адже всім американцям відомо, що це робочий кабінет президента США в Білому домі. Наведена СПР є специфічною лінгвокультурною одиницею, адже вона відображає національну самобутність явища позначеного даним словом. 4) Виконавчі відомства (Departments): Department, Secretary of State, containment, military-industrial complex, Department of Justice, Attorney General, Federal Bureau of Investigation (FBI), Department of Commerce, Health Department, Department of Agriculture, the Department of Health and Human Services, Medicare, Medicaid, social security, Ivy League.

Розділ І. Функціональна семантика лексичних і граматичних одиниць І

115

Частотне вживання в межах СПЕ зазначеної групи СПР зумовлене лінгвокультурною та тематичною специфікою аналізованих текстів. Напр.: Combined with the policy of containment toward the Soviet Union, this approach to geopolitics turned out to have huge strategic benefits for America [4]. Лексика даного фрагменту вимагає від носія мови знання СПР containment, що означає "політика стримування", "політика відкидання комунізму". Так само, як і проголошена державним секретарем США Дж. Даллесом після Другої світової війни "політика балансування на межі війни", представляла собою спробу чинити тиск на СРСР та інші соціалістичні країни шляхом загрози розв'язання третьої світової війни, створення в різних районах світу вогнищ місцевих конфліктів у розрахунок на те, що антиімперіалістичні сили відступлять перед військовою загрозою імперіалізму. Вживання СПР containment зумовлено соціально-політичною тематикою есе. Важливо зазначити, що повне й адекватне розуміння культурно-специфічних одиниць цієї групи та тексту в цілому вимагає від адресата володіння певним рівнем фонових знань. Напр.: But years ago the doctors agreed among themselves to a system that paid them a similar fee whether they saw Medicare, Medicaid, or private-insurance patients, so that there would be little incentive to cherry-pick patients [5]. Уживання СПР Medicare, Medicaid маркують необхідність приналежності як адресанта, так і адресата до американської лінгвокультурної традиції, адже лише фонові знання представників американської культури (або дослідників американської культури), забезпечують повне розуміння СПР Medicare (medical care) – федеральна програма медичного страхування, яка включає основну страховку (частина А) на випадок лікарняного лікування і додаткову (частина Б). Перша фінансується за рахунок працівників і підприємців: протягом всієї трудової діяльності працівник виплачує відповідний податок, як і його роботодавець. Цей вид страхування передбачає оплату рахунків за лікування в стаціонарі. Додаткове ж страхування вважається добровільним і фінансується за рахунок внесків працюючого і деяких дотацій федерального уряду. Воно передбачає компенсацію за амбулаторне лікування та візити до лікаря. Переважна більшість воліє мати страховий поліс на обидва випадки, проте програма "Медікер" охоплює тільки осіб у віці 65 років і старше, інвалідів, застрахованих за загальною програмою соціального страхування.

Medicaid – змішана програма медичного допомоги, яка фінансується спільно федеральним урядом і владою штатів, що передбачає надання медичної допомоги біднякам, які не платили спеціальний податок. Варто зазначити, що вживання даних реалій виступає темпорально- маркованим знаком, обмежуючи часові рамки функціонування тексту, маркуючи його як такий, що був створений в період з 1965 року, адже дані програми було введено в дію в 1965 році [3, с.142]. Володіючи даними знаннями, представник американського суспільства буде в змозі зрозуміти повідомлення і не потребуватиме додаткової інформації для тлумачення наведених реалій. 5) Судова система (Judiciary): misdemeanor, fix, The Supreme Court. 6) Штати та місцеве самоврядування (State and Local Government): state, district, county, city, town, governor, blue states, red states, Dixie, The Granite State, The Hawkeye. Особливість уживання зазначеної групи СПР полягає у відображенні автором національного колориту та спрямованості на певний тип адресата – представника американської лінгвокультурної традиції. Напр.: The presidential selection process is a bonanza for both the Hawkeye and Granite States. It is an industry that produces tens of millions of dollars in spending from the campaigns [9]. У наведеному прикладі функціонують дві суспільно- політичні реалії the Hawkeye та Granite States, декодування яких і адекватне сприйняття інформації не буде становити складнощів для пересічного американця, якому відомо, що the Hawkeye це назва штату Айова, а Granite State назва штату Нью-Гемпшир. Для представника іншої лінгвокультурної традиції необхідним буде додаткове тлумачення наведених понять. СПР the Hawkeye та Granite States відображають специфіку національного колориту, створюють яскраві образи, не завжди доступні представнику іншої лінгвокультурної традиції [3, с. 31]. Дані назви штатів пов'язані зі стійкими асоціаціями в свідомості американців, так Нью-Гемпшир носить назву Granite States (Гранітний штат) через велику кількість

ЛІНГВІСТИКА. Випуск XIX

116

гранітних кар'єрів, а Айова the Hawkeye (Соколине око) – пов'язано з ім'ям індіанського вождя. 7) Вибори (Elections): presidential elections, midterm elections, congressional elections, nominee, incumbent, straw man, running mate, primary (election), keynote speech, grassroots, electoral vote, free ride, image, gutter politics, poll watcher, precinct, polling, voting machine, precincts, Buckley v. Valeo. Високочастотне вживання СПР наведеної групи зумовлене актуалізацією на початку XXI ст. в національній свідомості американців питань, пов'язаних із процесом волевиявлення та обрання органів законодавчої та виконавчої влади. Їх функціонування, з одного боку, сприяє створенню інформаційного фону для кращого сприйняття інформації, а з іншого, виражає поінформованість автора про суспільно-політичну ситуацію в середині країни. Напр.: In the United States of America, the public selects the candidates of each of the two parties. Several candidates of these parties offer themselves to the citizens of a number of states, the free US press presents the policy positions of the candidates to the public, and the free broadcast media conduct debates in which the issues are openly discussed. Then the states hold primaries and caucuses, in which delegates are chosen by the voters, whereupon the delegates choose the parties' nominees at open national party conventions [7]. СПР states, primaries, caucuses, являються реаліями-американізмами (Є.Д.Томахін), states – одиниця територіального устрою США, primaries – "праймеріз", попередні вибори в різних штатах для

визначення найбільш вірогідних кандидатів у президенти, caucuses – 1. закриті збори однієї з фракцій конгресу; 2. секретна нарада лідерів партії для вибору кандидатів [3, с.157]. Уживання цих суспільно-політичних реалій визначається лінгвокультурною та національною специфікою аналізованого тексту, вони дають змогу ідентифікувати культуру народу, але потребують певних знань, наявних у свідомості носіїв мови, для адекватного декодування повідомлення. 8) Політичні партії і громадські організації: Democratic Party, Republican Party, The Libertarians, conservatives, The Green party, Grand Old Party (G.O.P.), big wig, . Як показав аналіз, суспільно-політичні реалії текстів СПЕ американської лінгвокультурної традиції початку ХХІ ст. представлені наступними класами: Реалії пов'язані з конституцією США, Реалії законодавчої влади, Президент і апарат Білого дому, Виконавчі відомства, Судова система, Штати та місцеве самоврядування, Вибори, Політичні партії і громадські організації. Вони відображають ті суспільно-політичні та культурні явища, які є характерними лише для американської лінгвокультурної традиції і, відповідно, маркують текст як такий, що належить цій традиції та здебільшого спрямовані на певний тип адресата – представника американської культури. Подальшу перспективу дослідження ми вбачаємо в дослідженні суспільно-політичної лексики як інваріантної ознаки лексико-семантичного контексту гіпотекстового рівня текстів СПЕ американської лінгвокультурної традиції початку ХХІ ст.

ЛІТЕРАТУРА 1. Влахов С., Флорин С. Непереваемое в переводе. – М.: Межд. отношения, 1986. – 416 с. 2. Ковтун Н. Лексика на позначення суспільно-політичних реалій німецької та української мов / Наталія Ковтун // Наукові записки. Серія: філологічні науки. – 2009. – № 81(3). – С. 294–296. 3. Томахин Г. Д. Реалии-американизмы. Пособие по страноведению: Учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1988. – 239 с. 4. Einhorn D., Lewis M. The End of the Financial World as We Know It [Електронний ресурс] – The New York Times. January 4, 2009. – Режим доступу: 5. Gawand A. What a Texas town can teach us about health care [Електронний ресурс] – The New Yorker. June 1, 2009. – Режим доступу: http://www.newyorker.com/reporting/2009/06/01/090601fa_fact_gawande?currentPage=1 6. Partridge E. A Window of Opportunity [Електронний ресурс] – The Crisis Papers. December 5, 2006. – Режим доступу: <http://www.crisispapers.org/essays6p/window.htm> 7. Partridge E. The Great American Election Charade [Електронний ресурс] – The Crisis Papers. January 15, 2008. – Режим доступу: <http://www.crisispapers.org/essays8p/charade.htm>

_____ Розділ І. Функціональна семантика лексичних і граматичних одиниць І

8. Partridge E. Why we must not "get over it" [Електронний ресурс] – The Crisis Papers November 24, 2004. – Режим доступу: <http://www.crisispapers.org/essays/get-over-it.htm> 9. Sabato Larry J. Politics: America's Missing Constitutional Link. [Електронний ресурс] – VGR. Summer 2006. – Режим доступу: <http://www.vqronline.org/articles/2006/summer/sabato-politics-america/> 10. Sullivan A. Goodbye to All That: Why Obama Matters [Електронний ресурс] – ATLANTIC. December, 2007. – Режим доступу: http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2007/12/goodbye-to-all-that-why-obama-matters/6445/?single_page=true 11. Weiner B. Peace May Be Possible In the Post-Bush Middle East

[Электронный ресурс] – The Crisis Papers. March 11, 2008. – Режим доступа:
<http://www.crisispapers.org/essays8w/middleeast.htm>